

نقش زن در تحقق عوامل تحکیم بنیان خانواده با تاکید بر رعایت حدود الهی

نویسنده:

فاطمه زهرا سید بحری لنگرودی^۱

کوثر فاطمه^۲

مدرس جامعة المصطفی واحد آشتیان^۱

طلبة کارشناسی رشته فقه و معارف اسلامی المصطفی واحد آشتیان^۲

چکیده

در این پژوهش نقش زن در تحکیم بنیان خانواده با تاکید بر رعایت حدود الهی مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است. کلمات کلیدی پژوهش یعنی زن، خانواده و حدود مفهوم شناسی شده اند. علاوه از این، جایگاه زن در اسلام و غرب آمده است. درباره نقش زن در تحقق عوامل معنوی تحکیم خانواده به میان آمده است مطالب مرتبط با این بخش تحت عناوین صبر و تحمل ، عفو و بخشش ، پرهیز از سوء زن ، عفاف زن در رفتار و گفتار و کردار و نگاه و پوشش قرار گرفته است. و در بخش سوم نقش زن در تحقق عوامل مادی تحکیم خانواده مورد بررسی قرار گرفته است. این بخش در دو بخش تقسیم شده است اول قناعت و دوم همیاری با مرد در تامین هزینه‌های خانواده و مطالب مرتبط با آن نیز در کلام آمده است.

کلید واژه: زن، تحکیم خانواده، حدود الهی

مقدمه

خانواده عمومی ترین نظام اجتماعی است که براساس ازدواج بین مرد و دست کم یک زن شکل گرفته است و نوعی اشتراک مکانی و کارکردهای گوناگون شخصی، جسمانی، اقتصادی تربیتی و نظیر آن دارد. خانواده محل تلقی و تعادل ابعاد وجودی زن و مرد است؛ زیرا هم تأمین کننده نیازهای روحی و عاطفی آنهاست و هم تقویت کننده و زمینه ساز بروز و ظهور استعدادهای همسران و زنده شدن روحیه تعاون و ایثار در آنهاست. خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: «

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿الرُّوم، 21﴾

و از نشانه های [قدرت و ربوبیت] او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنارشان آرامش یابید و در میان شما دوستی و مهربانی قرار داد؛ یقیناً در این [کار شگفت انگیز] نشانه هایی است برای مردمی که می اندیشند.

براساس این بینش قرآنی، خانواده نشانه ای از رحمت، عطف و حکمت الهی است. خانواده مهمترین قسمت یک جامعه است و اگر درست عمل کند نتیجه آن در جامعه بسیار تأثیرگذار خواهد بود. بنیان خانواده عاملی اثربخش در تحکیم ساختار و روابط افراد در جامعه است و ارتباط اعضای آن باید براساس رحمت، مودت و به ویژه رابطه قلبی و عاطفی میان زن و شوهر باشد. رمز و راز تأکید شدید اسلام بر ازدواج نیز در همین نکته نهفته است. در فرمایش حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) ازدواج به عنوان محبوبترین بنیان نزد خداوند است. همچنین خانواده مانند یک پیکر زنده، اجزای مختلفی دارد که زن و مرد اعضای اصلی این پیکرند و هر یک با ایفای نقش خاص خود زمینه سلامت و پویایی جامعه را فراهم می کنند. در اسلام زن نقش مهمی در استحکام خانواده دارد. برای همین باید نقش زن در استحکام خانواده اسلامی شناخته شود. تحقیق حاضر در نظر دارد نقش زن در تحکیم بنیاد خانواده را تبیین کند. در بخشی از این تحقیق، نقش زن در تحقق عوامل معنوی تحکیم خانواده بررسی می شود و در بخش دیگری نیز نقش زن در تحقق عوامل مادی تحکیم خانواده می آید.

خانواده

با مراجعه و جستجو در منابع، تعداد معدودی از آن-ها، واژه خانواده را تعریف کرده-اند:

گروهی خانواده را تیره،^۱ فامیل^۲ خاندان^۳ زن و فرزند،^۴ دودمان و تبار،^۵ مجموعه خویشاوندان یک شخص،^۶ خویشان نزدیک،^۷ می-دانند.

اصطلاحی

از آنجا که نهاد خانواده در طول تاریخ در فرهنگ-های مختلف در شکل-های گوناگونی تحقق یافته و نیز به جهت اینکه یک خانواده معین ممکن است در معرض حوادثی از قبیل فوت همسر یا اطلاق و انتقال به وضعیت تک سرپرستی و یا توقف رابطه جنسی قرار گیرد، ارائه تعریفی جامع و جهان شمول از واژه خانواده دشوار می-نماید. به همین دلیل، تعریف-های ارائه شده معمولاً با مشکل عدم جامعیت و یا عدم مانعیت روبه رو هستند.^۸ از این گذشته، ارائه تعریف جامع بر این پیش فرض استوار است که خانواده را نهادی جهانی تلقی کنیم، در حالی که اتفاق نظری در این خصوص وجود ندارد و به باور عده-ای از صاحب نظران، واژه خانواده با فرهنگ-ها و جوامع اروپایی و آمریکایی و پیشینه تاریخی آن-ها ارتباط دارد؛ در نتیجه هرچند تعدادی از عالمان علوم اجتماعی، خانواده را نهاد اجتماعی قلمداد کرده-اند، گروهی دیگر این واژه را برای اشاره به ویژگی متمایز حیات اجتماعی قلمداد کرده-اند، گروهی دیگر این واژه را برای اشاره به ویژگی متمایز حیات اجتماعی در بعضی فرهنگ-ها و دوره-های تاریخی به کار برده-اند.^۹

خانواده به تعبیر ساده عبارت است از کوچک-ترین واحد اجتماعی که حاصل ازدواج یک زن و مرد است. تعریف دیگر، خانواده را شامل مجموعه-ای از افراد می-داند که با هدف و منافع مشترک زیر یک سقف گرد هم می-آیند.^{۱۰}

نقش زن در تحقق عوامل معنوی بنیان خانواده

^۱واعلام، چاپ دوم، تهران فرهنگ معاصر 1389، ج 2، ص 1125 غلامحسین، صدری افشار، نسرین حکمی، فرهنگنامه فارسی، واژگان

^۲ فرهنگ فارسی عمید، چاپ چهارم تهران، انتشارات امیر کبیر، 1388، ص 584 حسن عمید

^۳ محمود سعیدی پور، فرهنگ راضی چاپ 2، بیجا کتابفروشی فخر راضی، 1364، ص 261

^۴ حسن عمید فرهنگ عمید همهان کتاب

^۵ همان

^۶ همان کتاب، ص 2665 علام حسین، صدری افشار، نسرین حکمی

^۷ محمود سعید پور، همان کتاب، ص 261

^۸ چاپ پنجم 1389 ص 46، اسلام و جامع شناسی خانواده حسین بسنان نجفی، محمد عزیز بختاری، سید حسین شرف الدین

^۹ همان ص 47

^{۱۰} چاپ اول 1390 ص 53 سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، خانواده خوب

زنان، نقش اساسی و بسیار مهمی در تحقق عوامل معنوی بنیاد خانواده دارند که در ذیل به برخی از مطالب مهم آن تحت عناوینی خواهیم پرداخت.

صبر و تحمل

یکی از بهترین راه‌های استحکام خانواده‌ها، صبر زن و بر سختی‌ها و مشکلات زندگی است، زنان با مواجه شدن با کوچک‌ترین سختی و مشکل دچار یأس و ناامیدیش می‌شوند و عنان صبر از کفشان می‌رود نمی‌توانند کانون خانوادگی گرم و مستحکمی داشته باشند.

صبر زنان باید بیشتر از مردها باشد، گاهی شوهر بداخلاق است باید بر بداخلاقی شوهر صبر کند، گاهی شوهر فقیر است باید زن بر این مسئله هم صبر کند، گاهی خانواده شوهر با زن بد رفتاری می‌کند بر این سختی هم باید صبر کند، گاهی شوهر عقیم است و نمی‌تواند پدر شود، زن بر این گرفتاری هم باید صبر کند و گاهی شغل شوهر، شغل سختی است مثلاً در یک شهر دورافتاده است باید زن بر این مشکل هم صبر کند. زن در این صورت است که می‌تواند ادعا کند پیرو حضرت فاطمه زهرا(س) می‌باشد.

روایتی از نبی مکرم اسلام در جامع‌الانخبار است که می‌فرمایند: ایمان دو نیمه دارد نیمه صبر و نیمه شکر است سپس افزود: دنیا چه خوب و چه بد، چه تلخ و چه شیرین می‌گذرد، ولی مهم این است که انسان با ایمان از دنیا برود دنیا پل رسیدن به آخرت است و سرایی که همیشه باقی و محل قرار است، آخرت است، این جا جای مردن و رفتن است و آن جا محل قرار و ثبات و جاودانگی است.

پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) از قول خداوند سبحان فرمود: اگر به بنده‌ای از بندگانم مصیبتی در بدنش یا مالش یا فرزندش تقدیر نمودم و او هم با صبر جمیل از این مصیبت استقبال کرد، روز قیامت حیا می‌کنم این که برای او میزانی نصب کنم و یا دیوان حسب و کتابی را برای او باز نمایم.

علی(علیه السلام) فرمود: کسی که بر مرکب صبر سوار شود به میدان پیروزی وارد می‌شود و نیز امام صادق(علیه السلام) فرمود: برای بنده مقامی است در نزد خدا که نمی‌رسد به آن با عملش بلکه خداوند سبحان او را مبتلا می‌کند یا به مرضی در جسمش یا به مصیبت در مالش یا در فرزندش پس اگر صبر کرد به آن درجه می‌رسد.

از جمله فواید صبر در مقابل مصیبت این است که صبر، ذخیره نشاط روحی را حفظ می‌کند و اراده انسانی را نیرومند می‌سازد.

امام صادق (علیه السلام) فرمود: شدیدترین مردم از نظر مبتلا به مصیبت شدن، پیامبران سپس آن‌هایی که پیروان آنان بودند هستند که هرکسی که نزدیک‌تر به پیامبران بودند بلا بیشتر داشتند.

در نتیجه صبر از عوامل مهم تحکیم خانواده است که عمده تاثیر در تحقق آن را زن دارد و نقش زن در آن کاملاً مشهود است.

عفو و گذشت

با توجه به این نکته که انسان‌ها دارای روحیات و رفتارهای متفاوتی هستند طبیعتاً در تعامل با یکدیگر نیز اختلاف نظر خواهند داشت. با در نظر گرفتن این نکته و! اینکه زن و مرد علاوه بر تفاوت‌های جسمی و فیزیولوژی دارای تفاوت‌های روحی و عاطفی هستند، طبیعتاً در زندگی مشترک به اختلافاتی برخورد می‌کنند.

همسر عاقل «کسی است که گذشت و بردباری دارد و با بهانه‌های کوچک و جزئی زندگی را متلاشی نمی‌سازد» (امینی، 1387: 102). از دیدگاه قرآن کریم عفو و گذشت زنان زمانی موجب از بین رفتن اختلافات و آکنده شدن فضای خانواده از مهر و محبت می‌گردد که ناشی از دو راهبرد مودت و رحمت باشد. «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (الروم/21) [و از نشانه‌های او اینک است که از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدان‌ها آرام گیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد. آری در این [نعمت] برای مردمی که می‌اندیشند قطعاً نشانه‌هایی است]

مودت مدنظر قرآن که موجب تحکیم خانواده می‌شود با محبت و احساس عاطفی، اندکی تفاوت دارد. بدین معنی که مودت شامل احساس محبت- آمیزی است که جنبه بروز و فرصت عملی نشان دادن عشق و علاقه به همسر را فراهم می‌کند (طباطبایی: 1374: 250) بنا بر روایت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) این مودت مانند حبل متینی است که رشته‌های آن به صورت محکم درهم پیچیده و تنیده شده‌اند. طبیعتاً در این دوران گذشت، جزء لاینفک این علاقه و محبت عملی است.

اما رحمتی که مدنظر قرآن است محل تجلی گذشت و ایثار و از خودگذشتگی است. در اصطلاح، رحمت فراتر از دوستی است، بلکه فداکاری و از خودگذشتگی از لوازم آن است. با این دیدگاه مودت سرچشمه محبت و رحمت، کمال مودت است. به عبارت دیگر مودت دوسویه است ولی رحمت، یک‌جانبه و ایثارگرایانه است (مکارم شیرازی، 1377: 393).

البته باید به این نکته نیز توجه نمود که گذشت تنها در قبال خطاها و اشتباهات تعبیر نمی‌شود و گاهی می‌توان با گذشت از خواسته‌های مالی و یا مطالبه‌ای بزرگ که در توان همسر نیست این گذشت را به اثبات رساند و فرصت داد تا در شرایطی بهتر این خواسته تحقق پیدا کند خانواده -ای که در آن تمامی اعضای خانواده نقش خود را به خوبی ایفا می‌کنند و به صبر و بردباری و گذشت آراسته -اند در راه رسیدن به کمال و تعالی پیشتاز هستند. در این میان نقش زن به عنوان همسر و مادر و به‌عنوان مظهر عطوفت، مهربانی، پاکی و... می‌تواند در تحکیم بنیان خانواده نقش بسیار مهمی داشته باشد.

طبیعتاً زنان به دلیل روحیه لطیفی که دارند مزین -تر از دیگران به روحیه گذشت هستند زیرا «مرد او را کانون مهر و عطوفت می‌داند و به همین دلیل، تمام رازهای مگوی خویش را با او در میان می‌گذارد. او آینه خودش را که گاه در بیرون از خانه و در برخورد با تلخی -ها و درشتی -ها تیره می‌شود با روح لطیف همسرش صیقل می‌دهد» (روحی، 1392: 70). و این امر به‌نوبه خود می‌تواند تأثیر به‌سزایی در تحکیم خانواده داشته باشد.

همچنین زن هنگامی که نقش تربیتی را به عهده می‌گیرد، نقش او باید با نقش سرپرستی پدر هماهنگ باشد. اگر زن بخواهد مادری خود را درست انجام بدهد، باید همسری مقدم بر مادری باشد گذشت زن به‌عنوان همسر شامل مواردی از قبیل گذشت و چشم -پوشی از خواسته -های دشوار، سازگاری اقتصادی و تمکین از همسر است.

یکی از موضوع‌های مهمی که از ابتدای زندگی مشترک، بنیان خانواده را تهدید می‌کند نبود گذشت در مسائل اقتصادی و حاکمیت روح تجمل -گرایی و رقابت مادی است. لذا شایسته است زنان خانه -دار در مدیریت امور خانه از خرج -های غیر لازم و تشریفاتی بپرهیزند و با گذشت و مهربانی، امور خانه را بر محور قناعت بچرخانند. آنان در صورت مزین شدن به گذشت اقتصادی، احساس رضایت و بی -نیازی خواهند کرد و محیطی سرشار از صفا و صمیمیت را ایجاد می‌کنند که خود و همسرشان از آن لذت می‌برند.

پیامبر اسلام در این زمینه فرمود: «هر زنی که با شوهرش سازگار نباشد و او را به چیزهایی وادار کند که بیش از توانایی اوست، اعمالش به درگاه خدا پذیرفته نمی‌شود و در قیامت به غضب پروردگار جهان گرفتار می‌آید» (مجلسی، ج 103: 244) امروزه جامعه ما بیش از پیش به این نوع گذشت و سازگاری نیازمند است زیرا افراد طبقه پایین با مشاهده و لخرجی -های ثروتمندان خود را در دام مصرف غیرمنطقی گرفتار می‌کنند و مصرف را نوعی

منزلت اجتماعی می - پندارند. چشم و همچشمی سبب می - شود فرد مانند افراد فامیل، همسایه یا دوست یک لباس بخرد که نیاز واقعی به آن ندارد یا مراسم ازدواج و مهمانی دوستانه خود را طبق عادت طبقه ثروتمند برگزار کند. مردان گاه به واسطه سختی - هایی که در بیرون از خانه متحمل می - شوند خسته و کم - حوصله می - شوند، در این مورد شایسته است همسر با گذشت و مهربانی به آرامش، دفع و اصلاح خستگی و کم - حوصلگی شوهرانشان بپردازند. این عفو و گذشت به اندازه‌ای مهم است که قرآن کریم، اجر عفوکننده را بر خدا می - داند «من عفا واصلح فأجره علی الله» (کسی که گذشت و اصلاح نماید، اجرش بر خداست) (الشوری / 40)

عفاف زن در رفتار و گفتار و نگاه و پوشش

یکی از عوامل استحکام خانواده و اجتماع، ملکه نفسانی عفاف است که اگر در جان پرورنده شود به ثمر نشست و حاصل آن مصونیت و در نتیجه قرب و نزدیکی به خداوند خواهد بود. عفاف در رفتار در زمینه های مختلف و گسترده ای، از جمله عفت شکم، عفت کلام و... طرح می شود. در این مقاله، فقط به جنبه هایی از عفاف می پردازیم که در حیطه حجاب و پوشش قرار دارد.

قرآن کریم که کتاب انسان شناسی و روانشناسی است و مطابق با فطرت آدمی، نیازهای او را تشریح می کند، جلوه های عفاف زنان را این گونه بیان می فرماید:

(۱) عفت در گفتار

در آیه ۲۳ سوره احزاب درباره وظایف زنان در لزوم رعایت عفاف در سخن گفتن با مردان نامحرم می فرماید: (فلا تخضعن بالقول فیطمع الذی فی قلبه مرض و قلن قولا معروفا)؛ «پس به گونه ای هوس انگیز سخن نگویند که بیماردلان در شما طمع کنند، و سخن شایسته بگویند».

خضوع در اینجا به معنای این است که زنان در برابر مردان آهنگ سخن گفتن را نازک و لطیف نکنند تا مردان بیمار دل را دچار ریه و خیال های شیطانی کنند و شهوت آنها را برانگیزانند منظور از بیماری دل، نداشتن نیروی ایمان است؛ آن نیرویی که آدمی را از میل به سوی شهوت باز می دارد.

و (قولا معروفا) یعنی سخن معمولی و مستقیمی بگویند که به دور از کرشمه و ناز باشد و شرع و عرف اسلامی آن را پسندیده دارد. ۷.

این آیه اشاره به کیفیت و محتوای سخن گفتن و حرمت صحبت کردن با ناز و عشوه دارد و صحبت کردن با نامحرم باید عقیفانه و به دور از نرمش و خضوع و خودنمایی باشد. همچنین براجتناب از هرگونه سخنان بیهوده و غیرضروری و شهوت انگیز تأکید دارد و متذکر می گردد در صورت عدم رعایت این امر ممکن است در اثر نمایش جاذبه های زنانه و سخنان هوس آلوده، افرادی که از سلامت روحی و روانی و اعتدال نفسانی - که در اثر ضعف یا فقدان ایمان می باشد - برخوردار نباشند به فکر گناه و فحشا بیفتند و امنیت جامعه را به خطر بیندازند.

۲) عفاف در نگاه

در آیه ۱۳ سوره نور که به سوره عفت و پاکدامنی و حجاب معروف است، ۸ به چندین رفتار عقیفانه اشاره می کند که یکی از آنها وجوب حفظ و کنترل دیده و نگاه است: (و قل للمؤمنات یغضضن من أبصارهن)؛ «به زنان مومن بگو چشم های خود را (از نگاه هوس آلود) فرو گیرند). همچنین در آیه دیگری می فرماید: (قل للمؤمنین یغضوا من أبصارهم)؛ (نور ۲۳) «به مردان مؤمن بگو از بعضی نگاه های خود (نگاه های غیرمجاز) چشم پوشی کنند). (نور ۳) در شأن نزول این آیات آمده: جوانی در بین راه، زنی را می بیند و به او چشم می دوزد و به دنبال او به راه می افتد. طوری غرق نگاه بوده که صورتش به دیوار برخورد می کند و مجروح می شود، نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می رود و ماجرای خود را نقل می کند و این آیات نازل می گردد. ۹

«یغضض» از ماده «غض» به معنای کاهش و کم کردن نگاه است. ۱۰ و منظور چشم پوشی از نگاه های حرام و غیرضروری و شهوت آلود است. در لزوم عفت و پاکدامنی و ترک نگاه حرام، بین زن و مرد، فرقی نیست. ۱۱ بدین ترتیب همان گونه که چشم چرانی بر مردان حرام است، برزنان نیز حرام است. ۲۱ حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «از نگاه های زیادی پرهیزید؛ زیرا تخم هوس می پراکند و غفلت می زاید». ۳۱ همچنین حضرت عیسی (علیه السلام) می فرماید:

«از نگاه به نامحرم پرهیزید که بذر شهوت را بردل می نشاند و همین برای دچار شدن انسان به فتنه کافی است».

۴۱

از این رو، کنترل چشم می تواند از مهم ترین و اساسی ترین اصول عفاف باشد که باید در مرتبه اولی رعایت گردد؛ چرا که چشم دروازه قلب و روح است و هر چه دیده بیند دل کند یاد.

امام علی (علیه السلام) می فرماید: «العین رائد القلب»؛ چشم، دل را به دنبال خود می کشد. ۵۱

۳) عفت در پوشش

مسئله حجاب و پوشش زن و مستور نمودن زینت های ظاهری و باطنی وی، اهمیت بسیاری دارد. خداوند حکیم به دنبال آیه مذکور، و در چند جای دیگر قرآن به این موضوع با تعابیر مختلف اشاره کرده و زنان را از هتک حرمت خود با بدحجابی و بی حجابی و خودآرایی و خودنمایی در برابر نامحرم نهی فرموده است.

در (ولا یبدین زینتهن الا ما ظهر منها) (نور ۱۳) زنان را مکلف می کند که نباید جاذبه ها و زینت های- ظاهری و باطنی- خود را آشکار سازند، مگر آن مقدار که طبیعتا نمایان است.

کلمه «ابداء» به معنای اظهار و آشکار کردن است و مراد از زینت زنان محل و موضع زینت است؛ چرا که آشکار کردن خود زینت از قبیل گوشواره و دستبند حرام نیست، بلکه منظور محل زینت است. اما آنچه از زینت های ظاهری، پوشاندنش استثنا شده، صورت و دو کف دست و قدم ها است. ۸۲ بنابراین، مقتضای آیه نهی از خودنمایی و آشکار نمودن زینت های شهوت انگیز و جلوه نمایی اندام های نهان زنان است. در (ولیضربن بخرمهن علی جیوبهن) توصیه می فرماید: «زنان باید سرپوش ها و روسری های خود را بر گردان انداخته و حایل قرار دهند (تا علاوه بر سر، گردن و سینه آنها نیز پوشیده شود)». (نور ۱۳)

«خمر» جمع خمار، به معنای جامه و پوششی است که زنان سر و موی خود را با آن می پوشانند. و «جیوب» جمع جیب، به معنای گریبان و سینه است. ۹۲

بنابر نقل تواریخ، رسم بر این بود که زنان عرب معمولاً لباس هایی می پوشیدند که یقه پیراهن و گریبان هایشان باز بود و دور گردن و سینه را نمی پوشانید. روسری هایی هم که روی سر خود می انداختند از پشت سر می انداختند (همانطوری که هم اکنون بین مردان عرب متداول است) به طوری که گوش ها و بناگوش ها و گوشواره ها و جلوی سینه و گردن آنها نمایان می گشت.

لذا این آیه نازل شد که باید پوشش ها و روسری های خود را از دو طرف روی سینه و گریبان خود بیفکنند تا قسمت های یادشده پوشیده گردد. به تعبیر ابن عباس، صحابی پیامبر اکرم (ص)، تفسیر آیه، این گونه است: «تغلی شعرها و صدرها و ترائبها و سوافها»؛ یعنی زن باید مو و سینه و دور گردن و زیر گلوی خود را بپوشاند. ۰۳ این

آیه، با اشاره به کیفیت پوشش و حجاب زنان روشن می سازد که آنان باید تمام اندام و سر و سینه و گردن و موهای خود را در برابر نامحرم بپوشانند و در پوشاندن خویش نهایت عفاف را رعایت کنند.

عفت در کردار

وظیفه دیگر زنان پرهیز از اعمال و رفتارهای جلب توجه کننده و غیرعفیفانه است:

(و لایضربن بارجلهن لیعلم ما یخفین من زیتهن)، «هنگام راه رفتن پاهای خود را به زمین نزنند تا زینت های پنهان نشان دانسته شود، (نور ۱۳) و صدای زیورآلاتشان از قبیل خلخال و دستبند و گوشواره به صدا درنیاید.» ۹۳ پس هرگونه راه رفتنی که موجب آشکارشدن زیورهای مخفی زن شود از نظر اسلام ممنوع است. (نور ۷۷۱) و زنان باید در رعایت عفاف و پرهیز از امور جلب توجه کننده دقت لازم را بنمایند و اعمال و رفتارشان به استفاده آنان از وسایل زینتی و استعمال عطر و بوی خوش به گونه ای نباشد که باعث جلب توجه نامحرم و عامل انحراف فکرها و تباهی دل ها گردد.

در آیه دیگری که مربوط به حرمت خودآرایی و خودنمایی می باشد و این عمل زشت را جاهلانه و همچون جاهلیت قدیم قبل از اسلام می شمارد، می فرماید: «وقرن فی بیوتکن ولاتبرجن تبرج الجاهلیه الاولی» و... (ای همسران پیامبر) در خانه های خود بمانید، و همچون دوران جاهلیت نخستین (در میان مردم) ظاهر نشوید و... (احزاب - ۳۳)

«تبرج» به معنای ظاهرشدن در برابر مردم است؛ همانطور که برج قلعه در برابر دیدگان مردم ظاهر است. مقصود از «جاهلیت اولی» جاهلیت قبل اسلام است.

نقش زن در تحقق عوامل مادی تحکیم بنیاد خانواده

زن در جهت تحقق عوامل مادی نیز می تواند با همیاری مرد و اهل خانه، نقش آفرینی کند به عنوان نمونه به چند مورد اکتفاء می شود.

قناعت

عامل بسیار مهم در تشیت خانواده خانواده و سستی آن، مصرف های بی رویه است. نقش زن در پایداری و استحکام آن به عنوان مهم ترین شخصی که مصرف خانه را انجام می دهد بسیار مهم و تاثیر گذار است. یک

عنوان بسیار مغتنم در اسلام به آن توجه شده است که با رعایت آن زن می تواند نقش اساسی در تحکیم بنیان خانواده داشته باشد. و آن قناعت است.

زن نمونه به آنچه دارد خشنود است؛ برای رسیدن به آنچه ندارد، حرص و طمع نمی‌ورزد؛ به زندگی دیگران چشم نمی‌دوزد و گرفتار چشم و هم‌چشمی نمی‌شود؛ در مخارج زندگی حد و اندازه و حساب و کتاب دارد؛ دوراندیش و آینده نگر و اهل پس انداز است.

امام علی (علیه السلام) می‌فرماید:

گواراترین زندگی، متعلق به کسی است که به آنچه خدایش داده، راضی باشد.

آن حضرت، قناعت را همان «حیات طیبه» ای دانسته که قرآن کریم به مؤمنان صالح وعده داده است.

مقام معظم رهبری فرمود:

موضوع قناعت را جدی بگیرید. منظورم از قناعت، این نیست که دست به نعمتهای الهی نزنید و از آنها بهره‌مند نشوید؛ بلکه مقصود این است که حدّ و اندازه نگه دارید و نعمتهای الهی را ضایع ننمایید.

همیاری با مرد در تأمین هزینه های خانواده

علی القاعده تأمین هزینه های زندگی و خرجی آن، به عهده همسر است و مردان به حکم عقل و وجدان و شرع موظفند خرجی زن و خانواده را تأمین کنند و لکن آنچه از دست زن بر می آید در این زمینه و می شود گفت یک نقش اساسی در آن دارد همیاری او با مرد در ادای این وظیفه سنگین است.

در ذیل به نکاتی که با عمل به آن چنین نقشی را زن بتواند ایفا کند پرداخته خواهد شد.

فعالیت‌های اقتصادی مؤثر زنان خانه‌دار در اقتصاد خانواده

در سیره پیشوایان معصوم - علیهم السلام - فعالیت - اقتصادی افراد ارزش بالایی دارد. ارزش فعالیت اقتصادی در دین چنان است که بنابر متون دینی، برترین انسان‌ها به آن می‌پرداختند. آیات و احادیث از آدم تا خاتم را اینگونه معرفی می‌کند که برای تأمین زندگی، فعالیت اقتصادی داشتند.

فعالیت اقتصادی زنان خانه‌دار به دو شکل، فعالیت اقتصادی در منزل و فعالیت اقتصادی در خارج از منزل می‌تواند در اقتصاد خانواده مؤثر باشد.

1- فعالیت اقتصادی زنان خانه-دار در منزل

به هر نوع فعالیت اقتصادی در محل سکونت شخصی، که با استفاده از امکانات و وسایل منزل و شخصی راه اندازی شود کسب و کار خانگی می-گویند. کسب و کار و تولیدات خانگی در ایران سابقه دیرینه دارد و بخش چشم-گیری از تولید ملی را تشکیل می-دهد. کسب و کار خانگی از نظر ایجاد شغل و نوآوری در عرضه محصول یا خدمات، موجب تنوع و دگرگونی زیادی در اجتماع و اقتصاد هر کشور می-شود.¹

خانواده-های شهری به دلیل ویژگی شهرنشینی و محدودیت-هایشان نمی-توانند همانند خانواده-های روستایی، گوشت یا لبنیات، حبوبات و غلات را تولید و بسیاری از نیازهای خود را تأمین کنند.²

زنان روستایی ایران از قدیم الایام سهم عمده-ای در تولید محصولات صنعتی داشته-اند. اینان صنعت خود را با هنر توأم نموده-اند. زنان صنعتگر روستایی از نظر اقتصادی کمک زیادی به معاش خانواده می-کنند.³

کار زنان روستایی گستره وسیعی از صنایع روستایی از قبیل قالی بافی، گلیم بافی، جاجیم بافی، صنایع دامی، صنایع غذایی و غیره را در بر می-گیرد.⁴

مشارکت در صنایع غذایی فقط منحصر به محصولات دامی نیست، بلکه زنان در حال حاضر در بسیاری موارد، تهیه کنندگان خشکبار نیز می-باشند، خشکبار تهیه شده توسط زنان روستایی بخش بزرگی از بازار داخلی و صادرات خشکبار را تشکیل می-دهد که این خود ارزش افزوده اقتصادی قابل توجهی دارد.⁵

در جوامع شهری هم می-توان با آموزش رشته-های هنری، فنی، صنایع کوچک و مونتاژ وسایل را برای افراد خانواده و زنان فراهم آورد تا در فرصت های مناسب به آن پردازند. پس اگر بخواهیم در جامعه به بهره-وری برسیم، باید هر ایرانی که توانایی کار و تولید دارد، در این جهت گام بردارد و محیط خانه را با رعایت اصول و حق دیگران، به کارگاهی کوچک برای تولید بدل سازد.⁶

1 محمود حسینی پگاه مدیر سادات الهام فهام کسب و کار خانگی زنان ایران مجله کار و جامعه 1386 شماره 1993 ص 20

2 ارمغان شماره 8 1388 ص 181 مهدی موسوی مصرف گرای و مدیریت اقتصادی خانواده

3 عبدالعلی لهسایی زاده نقش زنان در اقتصاد روستای ایران مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز شماره 21-22 221374-21 ص 55

4 همان ص 56

5 همان ص 57

6 مهدی موسوی مصرف گرای و مدیریت مصرف خانواده ارمغان شماره 8 و 88 ص 213

زنان در محیط خانه با فعالیت‌هایی همچون قالی بافی، خیاطی، هنرهای دستی، پرورش گل و گیاه و ... می‌توانند به اقتصاد خانواده کمک کنند.¹

نیز زنان می‌توانند با آموزش دیدن و فراگیری هنرهای دستی و با خرید مواد اولیه بسیاری از نیازهای خود را تولید کنند. چنان که در گذشته اهل خانه کارهایی از قبیل فرش بافی، گلیم بافی، دوختن لباس و پوشاک، تهیه بسیاری از مواد خوراکی را به عهده می‌گرفتند و از این طریق بخشی از هزینه‌های خانوار کاسته می‌شد.

انجام این‌گونه فعالیت‌های ممکن در خانه، علاوه بر کمک بر اقتصاد خانواده، موجب تأمین نیازهای روانی انسان از جنبه‌های هنری و زیبایی‌شناسی می‌شود.²

در شهرها زنان می‌توانند با یک دستگاه رایانه و یک خط تلفن، یک کسب و کار اینترنتی راه بیندازند و کارها و خدمات مختلفی را به مردم عرضه کنند و از این راه خود درآمد کسب نمایند.³

از سوی دیگر ارایه خدمات آموزشی در رابطه با این هنرها، در قالب لوح‌های فشرده آموزشی و فروش آن‌ها از طریق اینترنت و یا به کارگیری آموزش الکترونیک به صورت آنلاین می‌تواند از دیگر روش‌های کسب درآمد باشد.⁴

اما کار در منزل فقط محدود به این موارد نمی‌باشد. یک خانم پزشک، پرستار، ماما و یا مشاور می‌تواند زمانی که در منزل حضور دارد اقدام به ارایه مشاوره از طریق اینترنت و در راستای تخصص خود به زنان نماید.^[217] کار خانگی، باعث تعادل و توازن کار و زندگی زنان شده به نحوی که آن‌ها قادرند حین انجام فعالیت اقتصادی، مسئولیت‌های خانوادگی خود را نیز انجام دهند. این امر نه تنها به لحاظ اقتصادی برای زنان ارزشمند است بلکه سبب توسعه اجتماعی و فرهنگی آن‌ها نیز خواهد شد.

زنان خانه‌دار با عرضه نیروی کار رایگان خود برای تأمین برخی از کالاها و خدمات مورد نیاز خانواده، مخارج مصرفی خانواده را کاهش می‌دهند. در نتیجه، خانواده می‌تواند درآمد ثابت خود را صرف خرید کالاها و خدمات بیشتری نماید و سطح رفاه خود را بالا برد.

1 حسین اسحاقی نقشه راه در جهاد اقتصادی چاپ چهارم بیجا نشر خادم الرضا 1390 ص 81

2 مصطفی صفاری مدیریت اقتصادی در خانواده پیوند شماره 347 1387 ص 31

3 محمود حسینی پگاه مرید السادات همان 2

4 همان ص 22

اگر قرار باشد مجموعه فعالیت‌های را که به نام کار خانگی صورت می‌گیرد، از بازار خریداری شود، هزینه بالایی بر خانواده تحمیل می‌شود.^۱

2- فعالیت اقتصادی زنان خانه‌دار در خارج منزل

فعالیت اقتصادی در طول تاریخ قرین زندگی زنان بوده است. [219] در طول تاریخ، زنان فعالیت اقتصادی بسیاری را در منازل داشتند که جزء تولید ناخالص ملی به حساب می‌آمد و به بهره‌وری بالای اقتصادی کمک می‌کرد. اما به مرور، زنان به خصوص در مناطق شهری، این فعالیت‌ها را کمتر کرده و به فعالیت اقتصادی در خارج از منزل علاقه‌مند شدند.^۲

تاریخ نام‌های زنانی را برای ما ذکر می‌کند که عطر می‌فروختند؛ همچون زینت عطاره. تاریخ‌نویسان ذکر می‌کنند که امیرالمؤمنان علی - علیه السلام - نیز زن را به کار ریسندگی تشویق می‌کرد و آن را از حلال‌ترین کسب‌ها می‌دانست و از ام حسن نخعی نقل شد که می‌گفت:

«امیرالمؤمنین - علیه السلام - به من برخورد و گفت: چه کار می‌کنی، ای ام حسن؟ گفتم: نخ می‌ریسم. امام فرمود: نخ ریزی از حلال‌ترین کسب‌ها است.»

به نظر می‌آید که این زنان در خارج منزل به کار اشتغال داشتند و این کارها برای سرگرمی نبوده و بلکه منبع درآمد آنان محسوب می‌شده است. بطوری که امام علی - علیه السلام - از آن‌ها به عنوان کسب‌های پاک و حلال تعبیر می‌کند.

خلاصه آنچه از این روایت فهمیده می‌شود آن است که اسلام به زنان اجازه داده است تا برای هزینه‌های زندگی در شرایط معینی کار کند و در شرایط عادی نیز اگر اجازه همسر را به دست آورد می‌تواند به هر کار مناسب و یا کاری که شرع آن را معین کرده پردازد.

جامعه امروز اقتضا می‌کند که زنان هم دوش مردان در پیشروی اجتماع و کسب علوم و فعالیت‌های اجتماعی تلاش نموده و به تحصیل و کار بیرون از منزل رو آورند این گرایش گاه به واسطه آن است که مشکلات اقتصادی

¹ 1385 شماره 9 ص 120 فرشته ندری ایبانه خانه داری اشتغال و زنان ایرانی مباحث بانوان شیعه

² زهرا ملک مطبوعی مدیریت امور اقتصاد خانواده چاپ اول مشهد انتشارات بوی شهر بهشت 1390 ص 26

منزل تنها با حقوق و درآمد مرد تأمین نمی-گردد و زن به کمک همسر شناخته و او را با کار در بیرون از منزل یاری می-دهد.^۱

3. پس-انداز و سرمایه-گذاری

از ضروریات اقتصادی هر خانواده آن است که توجه بیش از حد به هزینه-های روزمره، مانع دوراندیشی نشده و سهمی از درآمد به پس-انداز برای آینده اقتصادی خانواده تعلق یابد، زیرا چه بسا در آینده شرایطی برای انسان رخ دهد که نبود پس انداز کافی او را با بحران اقتصادی مواجه کند.^۲

امام صادق – علیه السلام – همواره توصیه می-کرد که: «هر شخصی باید برای آینده خود پس-انداز داشته باشد تا اگر خدای ناکرده مشکلی برایش پیش آمد یا نیازی به پول پیدا کرد دیگران نباشد».

آن حضرت می-فرمود: از نزدیک-ترین یاران پیامبر که شما آنها را به فضل و زهد و تقوا می-شناسید سلمان و ابوذر هستند. شیوه سلمان چنین بود که هرگاه سهمیه سالانه-اش را از بیت المال دریافت می-کرد. مخارج یک سالش را ذخیره می-نمود تا زمانی که در سال آینده نوبت به سهمیه-اش برسد به او اعتراض کردند که تو با این همه زهد و تقوا در فکر ذخیره آینده-ات هستی! شاید امروز و فردا مرگ تو برسد!

سلمان در جواب می-فرمود: شما چرا به مردن فکر می-کنید و به باقی ماندن فکر نمی-کنید، اگر انسان به مقدار کافی وسیله زندگی نداشته باشد، در اطاعت حق کندی و کوتاهی کند و نشاط و نیروی خود را در اه حق از دست می-دهد؛ ولی همین قدر که به اندازه نیازش وسیله و مال دنیا فراهم شد با اطمینان و آرامش بیشتری به اطاعت حق می-پردازد.

1 مهناز اسماعیلی فلسفه مهریه از منظر فقه و حقوق چاپ اول تهران انتشارات جهاد دانشگاهی 1389 ص 115

2 علی شریفی اقتصاد خانواده در فرهنگ رضوی چاپ اول پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات 1393 ص 122

نتیجه

از نوشته حاضر به دست آمده که زن در تحکیم خانواده نقش اساسی و موثر دارد. هم در جهت تحقق عوامل مادی تحکیم خانواده و هم در جهت تحقق عوامل معنوی تحکیم خانواده اثر دارد. عوامل معنوی که در نوشتار آمده مثل صبر و تحمل و عفو و گشت و غیره آگه یک زن اینها را داشته باشد باعث سکون و امنیت در خانواده می شود. و عوامل مادی که گفته شد مثل همیاری با مرد در تامین هزینه‌های خانواده و غیره آگه از اینها رعایت بشود و زنها بر اینها عمل کنند خانواده رنگ خوشحالی و شادابی می گیرد.

منابع

کتاب ها

1 قرآن

2 فرهنگنامه فارسی واؤگان و اعلام غلام حسین چاپ دوم تهران 1389

3_ فرهنگ فارسی عمید حسن غمید چاپ چهارم تهران انتشارات امیر کبیر 1388

4_ فرهنگ راضی محمود سعیدی پور چاپ 2 بیجا 1394

5_ اسلام و جامع شناسی خانواده حسین بستان نجفی چاپ 5 1389

6_ خانواده مطلوب سازمان فرهنگ هنری شهرداری تهران چاپ اول 1390

7_ حقوق المرآه محمد عبدالقادر ابو فارس

8_ المرآه فی الاسلام سامیه منیسی

9_ لذات فلسفه ترجمه عباس زریاب تهران شرکت انتشارات علمی و فرهنگی چاپ 8 1373

10_ وسائل الشیعه شیخ حر عاملی ج 14

11_ حقوق و سیاست مصباح یزدی

12_ محمود حسینی پگاه مدیریت السادات الهام فهم کسب و کار خانگی زنان ایران 1386

13_ مصرف گرایی و مدیریت اقتصادی خانواده مهدی موسوی شماره 8 1388

14_ نقش زنان در اقتصاد روستای ایران مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز شماره 21 1374

15_ نقش راه در جهاد اقتصادی حسین اسحاقی چاپ 4 1390

16_ مدیریت اقتصادی در خانواده مصطفی صفاری پیوند شماره 3470 1387

17_ خانه داری اشتغال و زنان ایرانی فرشته ندری مباحث بانوان شیعه 1385

18_ فلسفه مهریه از منظر فقه و حقوق چاپ اول تهران انتشارات جهاد دانشگاهی 1389

19_ اقتصاد خانواده در فرهنگ رضوی علی شریفی چاپ اول پژوهشگاه فرهنگ و هنر ارتباط 1393

20_ درسهای از اقتصاد قربان علی دری نجمه ابادی قم واصف لاهیجی

21_ عبد الجواد املی مفتاح الحیاه

23_ احكام اقتصادى خانواده نعمت الله يوسفیان

24_ زن اشتغال و خانواده مكتب اسلام زهرا نسلجی 1382

25_ فصلنامه علمى پژوهشى زن وفرهنگ سال ششم 1393

سایت ها

wiki.ahlolbait.com_1

kowsarblog.ir_2

www.erfan.ir_3

xn-mgbthck3htch97g.com_4

lorestan .iqna.ir_5

pajoohisheostan.markazi.kowsarblog.ir_6